

TEMA BROJA

Program subvencionisanih kredita: osnovni nalazi i procene

Miroslav Marinković i Boško Živković

U prvom kvartalu 2014. godine zabeležen je najniži nivo kreditne aktivnosti tokom poslednjih petnaest godina. Međugodišnja stopa kretanja nivoa ukupnih kredita ima negativnu vrednost od 7,9%. Činjenica da (1) prvi kvartal po pravilu karakteriše niža aktivnost banaka i (2) uticaj administrativnih efekata na obuhvat nominalnog iznos kredita u sektoru (isključenje kredita banke kojoj je oduzeta dozvola za rad), nisu promenile generalnu ocenu da je kreditna aktivnost na nivou koji implicira izuzetno velike sistemske rizike. Poseban faktor: značajna dospeća po osnovu subvencionisanih kredita odobrenih u 2012. godini nisu kompenzovana komercijalnim kreditima pa je prvobitna odluka o prestanku programa podrške kroz subvenciju kamate morala da se preispita. Izgleda da je ovaj faktor dominantno uticao na činjenicu da je tokom drugog kvartala odluka o novom programu subvencionisanih kredita za privredu i formalno usvojena.

Četiri meseca od ove odluke moguće je dati sledeće nalaze:

- nivo kreditne aktivnosti je manji od očekivanog;
- program nije definisao budžetska izdvajanja u 2014. godini; pretpostavka: u naredne dve godine će se regulisati obaveze prema bankama;
- registruje se jasan pozitivan efekat na kretanje kreditne aktivnosti;
- registruju se pozitivne promene u strukturi plasmana po tipu preduzeća i nameni u okviru samog programa.

Uredbom o subvencionisanju kredita je predviđeno da budžetska izdvajanja za ove namene u 2014. godini

izostanu a da tokom naredne dve godine bude izdvojeno 6,9 milijardi dinara. Racionalnost ovakve odluke proizilazi iz činjenice da značajan deo sredstava po osnovu subvencionisane kamate iz prethodnih godina država nije uplatila bankarskom sektoru, pa je budžetom i njegovim rebalansom za tekuću godinu predviđena isplata predmetne kamate za prethodne godine. Ovo je ujedno bio i uslov banaka za aktivno pristupanje programu. Nedoumica koja se u vezi sa ovom odlukom javlja ima poreklo u činjenici da se konkretni izdaci budžeta za naredne dve godine odnose, za sada, samo na kredite realizovane do kraja ove godine. Poređenjem sa propisanim izdvajanjima za prethodne godine i ostvarenjima nedoumica se dalje produbljuje.

Naime, gotovo je izvesno da očekivani obima plasmana banaka od oko 1,2 mlrd evra, neće biti ostvaren. Zaključno sa podacima od 2. oktobra plasirano je 820 miliona evra. Nedeljni obim plasmana je sada na daleko nižem nivou u odnosu na prve nedelje programa. Program je već sada praktično u svojoj poslednjoj fazi aktivnosti, bez obzira što predviđena sredstva svakako ostavljaju prostor za povećanje plasmana do kraja godine. Obećanje da će se sva dugovanja iz prethodnih godina obuhvatiti rebalansom budžeta za 2014. godinu) nisu ostvarena. Predviđena izdvajanja za 2015. i 2016. godinu nisu intuitivno jasna a verovatno ni ostvariva.

Uprkos neizvesnosti, program je u prva četiri meseca uticao na blagi oporavak kreditne aktivnosti. Konačno je, posle nekoliko kvartala opadanja, ostvarena pozitivna stopa rasta novih kredita a pad sume ukupnih kredita je usporen. Kretanja međugodišnje stope promene nivoa ukupnih kredita najbolje reflektuju uticaj programa na kreditnu aktivnost. Dakle, kao i prethodnih godina, primarni cilj programa – pokretanje kreditne aktivnosti – jeste ostvaren u određenoj meri. Smanjenje troškova finansiranja kroz niže troškove finansiranja je takođe

Pregled budžetskih izdvajanja i realizacije programa

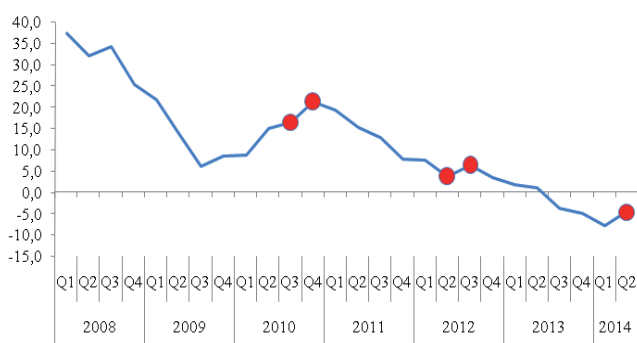
Kategorija	Godina	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Budžetska sredstva (mlrd dinara)		2,0	2,5	2,1	1,3	0,6	0,0	3,0	3,9
Plasirani iznos kredita poslovnih banaka (u milionima evra)		938,3	1.404,0	897,6	1.176,0	320,0	820,0	-	-

* izdvajanja za kredite po uredbi iz 2014. godine

Izvor: Uredbe Vlade RS za posmatrane godine; Ministarstvo finansija RS, Fond za razvoj RS

ostvareno jer je prosečna ponderisana kamatna stopa na novoodobrene dinarske kredite smanjena za gotovo 2 procentna poena. Dostupnost jeftinijih izvora finansiranja i veća usmerenost prema mikro i malim preduzećima jeste uticala na to da deo realnog sektora koji je imao averziju prema novom ili dodatnom finansijskom zaduživanju, pa su i očekivanja o kreditnoj aktivnosti u narednom periodu pozitivnija, uprkos slabijoj realizaciji programa od očekivane.

Kretanje nivoa ukupnih kredita i najaktivniji kvartali u okviru programa – međugodišnje stope u %

Izvor: NBS

Manji obim plasiranih sredstava od očekivanog nije nužno negativan signal pre svega zbog značajnih korekcija u samom programu. Ključne izmene se odnose na ograničenje dostupnosti ovih plasmana velikim klijentima i ograničenje obima sredstava koji se mogu koristiti za refinansiranje kredita kod banke. Na ovaj način je program daleko bolje kanalisana na mala i srednja preduzeća ali i na pokretanje novčanog toka u privredi a ne zamenu kredita po sistemu "staro za novo".

Poslovnim bankama je dozvoljeno da udeo kreditiranja velikih preduzeća bude maksimalno 20% od ukupnih plasiranih subvencionisanih kredita. Na ovaj način je fokus stavljen na ključni segment za pokretanje aktivnosti i razvoj na srednji rok – mikro i mala i srednja preduzeća. Pozitivni efekti su jasno vidljivi ukoliko se poredi učešće po segmentima klijenta u prethodna dva po obimu najveća programa. Nizak procenat učešća plasmana velikim klijentima dodatno je podstaknut činjenicom da je upravo ovaj segment generator najvećeg dela problematičnih kredita pa je averzija banaka prema njihovom kreditiranju već visoka, bez obzira na postavljeno ograničenje.

Ovakav rezultat može imati i vrlo značajnu makroekonomsku odnosno fiskalnu implikaciju – usled znatno manjeg prosečnog odobrenog kredita po klijentu, vrlo verovatno je da će banke biti daleko spremnije da u trenutku dospeća ovih kredita iste obnove komercijalnim

kreditima uz određene pogodnosti. Tako se stvara prostor za konačan izlazak iz programa podrške koja ima za cilj očuvanje likvidnosti i kanalisanje eventualnih budžetskih sredstava na program koji još preciznije stimuliše projekte, investicije i grane sa komparativnom prednošću odnosno na program sa daleko većim efektima na dugoročni rast i razvoj.

Učešća segmenata preduzeća u ukupno plasiranim kreditima (u %)

Godina	Segment		
	Mala	Srednja	Velika
2010	23,6	29,1	47,3
2012	22,0	23,0	55,0
2014	63,4*	27,1	9,5

* obuhvata mikro, mala preduzeća i preduzetnika

Izvor: Fond za razvoj RS

Ograničenje mogućnosti za refinansiranje postojećih kredita kod banke kod koje je kredit odobren na nivo od 15% je druga pozitivna promena u odnosu na prethodne godine. Ipak, sagledavanje ovog efekta nije u potpunosti moguće jer je kretanje novca nakon realizacije kredita praktično izuzetno složeno. Izvesno da se deo sredstava koristi za refinansiranje kredita kod drugih banaka. Slanje signala da je program namenjen za pokretanje aktivnosti kroz jačanje novčanog toka privrede, a ne za otplatu drugih kredita, vrlo je značajan jer je podstaknuta uspravna aktivnost banaka na tržištu. Za razliku od prethodnih godina kada je fokus bio na postojećim klijentima, banke su sada primorane da se aktivno uključe u procese akvizicije novih klijenata, što u krajnjoj instanci doprinosi jačanju konkurentnosti i na drugim poljima.

Više puta izneta činjenica da programi podrške kreditnoj aktivnosti kroz neku vrstu budžetske isplate imaju pozitivne strane se i ovog puta može primeniti. Program za 2014. godinu je u određenoj meri ispunio cilj u vidu pokretanja kreditne aktivnosti ali ocenu ispunjenosti opšteg cilja na dugi rok – rast privredne aktivnosti, jačanje konkurentnosti privrede i očuvanje i otvaranje novih radnih mesta – definitivno nije moguće doneti. S druge strane, na osnovu iznetih zaključaka o implikacijama određenih promena u samom programu, njegovi efekti na srednji rok mogu biti daleko pozitivniji nego što je možda i bila sama namera prilikom kreiranja.

Konačno, pokazatelji još jednom potvrđuju ozbiljnost sistemskog rizika sa kojim se suočavaju bankarski i realan sektor: kreditna aktivnost je na izuzetno niskom nivou s kojeg se može pokrenuti samo ozbiljnim i sveopštim reformama.